Ks. dr hab. Jerzy Kostorz, prof. UO
Katedra Katechetyki i Teologii Pastoralnej
Wydział Teologiczny Uniwersytetu Opolskiego
ul. Drzymały 1a, 45-342 Opole

Recenzja rozprawy doktorskiej

mgra lic. Leszka Mysiewicza

PISTEOLOGICZNY ASPEKT PROCESU RESOCJALIZACJI OSÓB POZBAWIONYCH WOLNOŚCI W ŚWIETLE BADAŃ W ARESZCIE ŚLEDCZYM W OLSZTYNIE W LATACH 2017–2018,

napisanej w Katedrze Teologii Fundamentalnej, Dogmatycznej i Moralnej UWM

pod kierunkiem ks. dra hab. Marka Żmudzińskiego, prof. UWM

Kościół, realizując swoją misję ewangelizacyjną, obejmuje opieką duszpasterską ludzi różnych środowisk. Otacza nią także tych wiernych, którzy weszli w konflikt z prawem i zostali skazani na karę pozbawienia wolności. W tym celu utworzono specjalną formę posługi religijnej zwaną duszpasterstwem więziennym. Duszpasterstwo penitencjarne modeluje życie religijne osób pozbawionych wolności i pozostałe stosunki wewnętrzne panujące w społeczności więźniów. Jego realizacja wynika z prawa osadzonych do swobodnego praktykowania wybranej przez siebie religii.

Celem działania duszpasterstwa więziennego jest posługa religijna w aresztach śledczych, zakładach karnych i oddziałach zewnętrznych. Osadzeni wspierani są w odkrywaniu potrzeby świadomego kształtowania postawy religijnej. Duszpasterz działa w ścisłej współpracy z działem penitencjarnym danej jednostki. Jego posługa polega na sprawowaniu sakramentów, ale również spotkaniach i rozmowach indywidualnych kapelanów i świeckich wolontariuszy z osadzonymi, kontaktach z ich rodzinami oraz różnych formach zajęć kulturalnych i dydaktycznych.

Zagadnienie duszpasterstwa więziennego rozpatrywać należy z uwzględnieniem jego wielowymiarowości. Po pierwsze w aspekcie roli kapelanów więziennych: pastoralnej, do której należy głoszenie Słowa Bożego, szafowanie sakramentami, moderowanie i animowanie

życia religijnego; korekcyjno-oddziaływującej rozumianej jako wychowawcza i terapeutyczna rola kapelana, instrumentu walki z podkulturą, animatora życia kulturalno-sportowego oraz organizacyjno-integrującej jako członka personelu więziennego, organizatora życia charytatywnego, łącznika z parafią i światem zewnętrznym oraz z językiem i kulturą w sytuacji więźniów obcokrajowców. Drugi aspekt to modelowanie życia religijnego i pozostałych stosunków wewnętrznych panujących w społeczności więźniów. Życie religijne więźniów jest częścią tradycyjnych zachowań i postaw wobec Boga, utrwalonych bądź nabytych w trakcie wykonywania kary pozbawienia wolności lub przed osadzeniem, realizowanych w warunkach zakładu penitencjarnego (definicja autora). Życie religijne w zakładzie karnym skupia się wokół następujących obszarów: praktyki religijne więźniów – modlitwa, uczestnictwo w sakramentach Kościoła i pogłębianie życia wewnętrznego; posługi religijne – widoczna działalność Kościoła w stosunku do wiernych, które mają na celu utrzymanie ich w łączności z Bogiem; infrastruktura – kaplice więzienne, w których wykonywane są praktyki i posługi religijne w więzieniu; obszary uzupełniające: stosunki religijne panujące w zakładzie, pozycję kapelana więziennego, obecność wolontariatu, łączność ze światem zewnętrznym, w tym z parafią, religijność więźniów, oczekiwania więźniów wobec duszpasterstwa więziennego, penitencjarne oddziaływanie kapelańskie. Wymiar trzeci to prawo osadzonych do swobodnego praktykowania wybranej religii i korzystania z posług, do uczestnictwa w nabożeństwach odprawianych w zakładach karnych w dni świąteczne, do słuchania nabożeństw transmitowanych, do posiadania książek, pism i przedmiotów religijnych, do uczestniczenia w prowadzonym w zakładzie karnym nauczaniu religii, do udziału w działalności charytatywnej i społecznej kościoła lub innego związku wyznaniowego, do spotkań indywidualnych z duchownymi kościoła lub innego związku wyznaniowego, do odwiedzin skazanych w pomieszczeniach, w których przebywają. Zasadnicze znaczenie mają tu przepisy z zakresu prawa karnego wykonawczego. Ograniczenia w korzystaniu z wolności religijnej skazanych występować mogą jedynie w przypadku naruszenia zasad tolerancji, bądź zakłócenia ustalonego w zakładzie karnym porządku.

W wypracowanie coraz to lepszych i skuteczniejszych narzędzi strategii duszpasterskiego oddziaływania w zakładach karnych wobec osób pozbawionych wolności, które mogą przyczynić się do procesu resocjalizacji, wpisuje się bez wątpienia rozprawa doktorska – „Pisteologiczny aspekt procesu resocjalizacji osób pozbawionych wolności w świetle badań w Areszcie Śledczym w Olsztynie w latach 2017-2018" autorstwa pana Leszka Mysiewicza.

1. Tytuł, problem i problematyka rozprawy

Temat recenzowanej rozprawy: *Pisteologiczny aspekt procesu resocjalizacji osób pozbawionych wolności w świetle badań w Areszcie Śledczym w Olsztynie w latach 2017–2018*, odnosi się do refleksji nad kształtem wiary w Boga osób pozbawionych wolności, przebywających w Areszcie Śledczym w Olsztynie, ukazanej poprzez ich religijność oraz uczestnictwo w duszpasterstwie więziennym. Duszpasterstwo więzienne, które zasadniczo przejawia się w stworzeniu osadzonym możliwości do korzystania z posługi kapelana oraz uczestnictwa w życiu sakramentalnym, stanowi jedną (choć nie jedyną) z form prowadzonych wobec nich oddziaływań resocjalizacyjnych. Zaobserwowany przez Doktoranta – na co dzień wykonującego obowiązki funkcjonariusza Służby Więziennej – wysoki wskaźnik deklarowanej wiary przez osadzonych skłonił go do podjęcia badań empirycznych, przeprowadzonych w latach 2017-2018, za pomocą których możliwe było dokonanie diagnozy deklarowanej przez więźniów wiary w Boga. W tak zarysowanym kontekście, cel dysertacji jawi się jako próba rzetelnego ukazania stanu faktycznego deklarowanej przez więźniów religijności, wyrażającej się w uczestnictwie we Mszy świętej, przystępowaniu do sakramentu pokuty i pojednania, częstotliwości i sposobach modlenia się, uczestnictwie w formach zorganizowanego duszpasterstwa oraz próbie dokonania oceny wpływu rodziny na przeżywanie, kształt i rozwój ich wiary (s. 10).

Główny problem badawczy został przez Autora przedstawiony zwięźle i precyzyjnie w formie pytania i brzmi następująco: *W jakim stopniu wiara w Boga, ukazana poprzez religijność, wpływa na proces resocjalizacji osadzonych, odbywających karę pozbawienia wolności w Areszcie Śledczym w Olsztynie*? (s. 11). Problem pracy znajduje tam także swoje rozwinięcie. Autor rzuca nieco więcej światła na podjętą w dysertacji problematykę za pomocą kilku bardziej szczegółowych pytań: *Jak osoby pozbawione wolności określają swój stosunek do wiary? Jakie czynniki wpływają na stosunek osób pozbawionych wolności do wiary? Jak wpływa uczestnictwo we Mszy świętej na proces resocjalizacji osadzonych? Jak często przystępują do sakramentu pokuty i pojednania? Jakie czynniki wpływają na pogłębienie ich wiary? Jak często się modlą i jaki sposób modlitwy najczęściej wybierają? W jakim stopniu kontakty z rodziną umacniają osadzonych w wierze oraz jaka jest rola kapelana więziennego w procesie resocjalizacji?*

W przekonaniu Autora niniejsza dysertacja może stać się inspiracją dla osób zajmujących się problematyką izolacji więziennej, w szczególności w kontekście wpływu religii na proces resocjalizacyjny (s. 14), zaś uzyskane wyniki mogą się przyczynić do głębszego zrozumienia

potrzeb religijnych osób pozbawionych wolności, stanowić mogą źródło dalszych rozważań naukowych, a także usystematyzować dotychczasowy stan wiedzy. Autor wyraża również nadzieję, iż praca przyczyni się do poszukiwań nowych metod duszpasterskich, które podejmą osoby sprawujące posługę kapelana więziennego, jako skuteczne narzędzie ewangelizacji (s. 15).

Wybór takiego a nie innego tematu został przez Doktoranta uzasadniony przede wszystkim brakiem całościowego opracowania niniejszego zagadnienia w dostępnej literaturze przedmiotu (s. 11).

2. Metoda, struktura i treść rozprawy

Rozprawa obejmuje 238 stron wydruku komputerowego. Praca właściwa składa się ze spisu treści (s. 3-5; także w j. angielskim, s. 6-8), wykazu skrótów (s. 9), wstępu (s. 10-15), pięciu rozdziałów (s. 16-200), zakończenia (s. 201-204), streszczenia w języku angielskim (s. 205-207), bibliografii (s. 208-228) oraz aneksu zawierającego wykazy tabel, wykresów i kwestionariusz ankiety (s. 229-238).

Opisując we wstępie metody i narzędzia badawcze wykorzystane w dysertacji, Autor wyszczególnił następujące: metoda sondażu diagnostycznego, analiza dokumentów, obserwacja, a także studium literatury opisującej podejmowany temat (str. 13). Wydaje się, że wśród przedstawionych metod zabrakło tej, która winna je wieńczyć, a mianowicie syntezy. Polega ona na zestawieniu wszystkich przeanalizowanych wcześniej elementów i opisaniu ich w całości. Każda analiza tekstów domaga się syntezy. To właśnie metoda syntezy pozwala na odkrycie powiązań pomiędzy poszczególnymi elementami całości i ostatecznie na wyciągnięcie i sformułowanie określonych wniosków.

Struktura pracy obejmuje pięć rozdziałów. W pierwszym, wprowadzającym w problematykę, Autor charakteryzuje sam proces resocjalizacji. W poszczególnych paragrafach przedstawia najpierw jego definicję, a następnie programy i cele, stanowiące o słuszności oddziaływań resocjalizacyjnych wobec osób pozbawionych wolności. Programy zróżnicowane są w zależności od potrzeb i problemów, jakie dotykają określone osoby (grupy osób). I w tym kontekście odnoszą się przede wszystkim do nadużywania alkoholu i substancji psychoaktywnych, a także skupiają uwagę na zapobieganiu agresji i przemocy. Autor wyjaśnia również czym charakteryzują się programy resocjalizacyjne ART i HIOB. W kolejnych paragrafach Doktorant przedstawia zasady i paradygmaty, według których możliwe jest skuteczne przeprowadzenie procesu resocjalizacji. Spośród najczęściej stosowanych zasad w więziennictwie wylicza i omawia regułę wszechstronnego rozwoju osobowości wychowanka, reedukację, opiekę, indywidualizację, kompleksowe traktowanie przypadku wychowanka oraz psychoterapię. Akcentuje również, że skuteczność prowadzonego w jednostkach penitencjarnych procesu resocjalizacji uzależniona jest od wdrożenia w praktyce metodycznych koncepcji pedagogiki

penitencjarnej, na które składa się szereg paradygmatów: optymistycznego myślenia, autoresocjalizacji, wypełnianiu egzystencjalnej pustki, przezwyciężanie rutyny, skupiania się na pozytywnych aspektach funkcjonowania więźnia, poszanowania osobowej godności osadzonego, zapobiegania stygmatowi kryminalisty. W kolejnych paragrafach omawia pojęcie resocjalizacji występujące w obowiązujących aktach prawnych oraz rolę kadry penitencjarnej i jej wpływ na proces resocjalizacji więźniów. Ostatni paragraf poświęcony został skuteczności oddziaływań resocjalizacyjnych w świetle badań dostępnych w zebranej literaturze przedmiotu. Słaba efektywność wychowania penitencjarnego bierze się głównie z nieprawidłowo dobranych oddziaływań resocjalizacyjnych oraz deprywacji osobistych potrzeb osadzonych, co skutkuje zaburzeniami psychosomatycznymi oraz poważnymi zaburzeniami kontaktów z innymi ludźmi.

Drugi rozdział dysertacji poświęcony został działalności pastoralnej w procesie resocjalizacji. W poszczególnych paragrafach ukazano najpierw jak przedstawia się opieka religijna osób pozbawionych wolności w świetle obowiązującego prawa. Następnie szczegółowo opisana została rola duszpasterstwa więziennego w pracy penitencjarnej. Autor wnikliwie przeanalizował historię duszpasterstwa więziennego, jego strukturę oraz założenia metodologiczne, składające się z zasad i metod resocjalizacji. Omówione też zostały programy profilaktyczne i resocjalizacyjne realizowane w aspekcie religijnym – trzy wdrożone zostały w USA, jeden w Polsce. Ostatnie dwa punkty drugiego paragrafu opisują posługę i działalność kapelana więziennego oraz życie sakramentalne osadzonych w kontekście uwarunkowań prawnych. Paragraf trzeci podejmuje temat zaangażowania osób świeckich w resocjalizację religijną, jako że działalność duszpasterska realizowana w więzieniach nie skupia się jedynie na posłudze kapelana więziennego. Angażuje również świeckich przedstawicieli związków wyznaniowych, wspólnot modlitewnych i organizacji kościelnych. Jak zaznacza Autor, działalność świeckich wolontariuszy skupia się głównie na posłudze związanej z tworzeniem grup modlitewnych i ewangelizacji, ale nie tylko. Ich zadania koncentrują się również na organizacji spotkań postpenitencjarnych, rozmowach indywidualnych, kontaktach z rodziną, pracach społecznych, a także pomocy materialnej więźniom i ich rodzinom. Dwa punkty niniejszego paragrafu poświęcone więc zostały charakterystyce najpierw kilku wspólnot modlitewnych, które zaangażowane są w pomoc osobom osadzonym, a następnie *Bractwa Więziennego* – stanowiącego stowarzyszenie katolików, którego głównym zadaniem jest pomoc w pracy duszpasterskiej oraz ewangelizacja osób pozbawionych wolności. Ostatni paragraf opisuje wpływ wiary religijnej na kształtowanie osobowości więźniów. Opisując w pierwszym punkcie stosunek osadzonych do religii, Autor wychodzi z założenia – powołując się na źródła naukowe – iż postawa religijna człowieka oraz przyjmowane przez niego wartości, stanowią konstruktywny fundament w procesie formowania zdrowej osobowości. Wiara w Boga, jako dobrego, sprawiedliwego, miłującego i wszechmocnego Ojca, zaspokaja w sercu każdego człowieka –

zwłaszcza więźnia, potrzebę miłości, godności, przynależności, a także szacunku i wolności. Stąd praktykowanie religii i życie według zasad wiary może przyczynić się do rozwoju ich osobowości oraz pozwolić formować ich światopogląd, kształtować system moralno-etyczny, a także poprawić kontakty interpersonalne z innymi ludźmi. Drugi punkt zwraca uwagę na wpływ, jaki duszpasterstwo więzienne ma na postawy religijne więźniów. Efekty oddziaływania duszpasterskiego można dostrzec dzięki postawie kapelanów i osób świeckich – stanowiących często dla osadzonych wzór do naśladowania – którzy swoim codziennym zachowaniem, z jednej strony dają świadectwo skazanym, z drugiej zaś ubogacają ich świat wewnętrzny nowymi wartościami. Duszpasterstwo więzienne niejednokrotnie stanowi jedyną przestrzeń, gdzie angażujący się na tym polu osadzeni mogą nawiązać trwałą i wartościową przyjaźń, pozwalającą im się wyrwać z kręgu samotności, a co za tym idzie, ośmielić i otworzyć na świat oraz innych ludzi.

W trzecim rozdziale Autor przedstawia metodologiczne aspekty dysertacji, charakterystyczne dla empirycznej części pracy. W pierwszym paragrafie opisuje najpierw przedmiot i cel podjętych badań. Autor wyjaśnia, że przedmiot stanowi wiara w Boga ukazana poprzez religijność osób pozbawionych wolności przebywających w Areszcie Śledczym w Olsztynie. W założeniach badaniom poddana ma zostać forma i częstotliwość ich uczestnictwa we Mszy świętej i nabożeństwach, czas i miejsce modlitwy, systematyczność uczestnictwa w sakramentach, a także podejście do kierownictwa duchowego prowadzonego w ramach duszpasterstwa więziennego. Autor przedstawia także dwa szczegółowe cele, które chce osiągnąć poprzez niniejszą dysertację. Z jednej strony to chęć ukazania oczekiwań respondentów odnośnie funkcjonowania duszpasterstwa więziennego w jednostkach penitencjarnych. Z drugiej natomiast wskazanie wniosków i postulatów na przyszłość, które przedstawione zostaną w ostatnim rozdziale niniejszej pracy. Zaprezentowane sugestie pełnić będą funkcję propozycji usprawnienia możliwości praktyk religijnych oraz pogłębiania wiary w środowisku więziennym. W kolejnym paragrafie Doktorant przedstawia problemy badawcze i hipotezy. Opisując problemy badawcze, jakie podejmuje w niniejszej dysertacji, zasadniczo powtarza to, co zostało już wyartykułowane we wstępie, a mianowicie stawia pytanie: w jakim stopniu wiara w Boga, ukazana poprzez religijność, wpływa na proces resocjalizacji osadzonych, odbywających karę pozbawienia wolności w Areszcie Śledczym w Olsztynie? Natomiast główną hipotezę badawczą formułuje następująco: wiara w Boga, ukazana poprzez religijność, pozytywnie oddziałuje na proces resocjalizacji osób pozbawionych wolności przebywających w Areszcie Śledczym w Olsztynie. Po czym przedstawia także jedenaście szczegółowych hipotez. Paragraf trzeci podejmuje zagadnienie zastosowanych w pracy narzędzi badawczych. Autor wyjaśnia, że zastosował kilka metod, wśród których metodą wiodącą jest metoda sondażu diagnostycznego, polegająca na zadawaniu pytań respondentom, zaś forma pisemna tego oddziaływania to ankieta. Jako

uzupełnienie zastosował analizę dokumentów, obserwację oraz studium literatury opisującej podejmowany temat. Następnie każdą z nich szczegółowo opisuje. Ostatni paragraf trzeciego rozdziału poświęcony został środowisku i organizacji badań. Autor objaśnia, że w przeprowadzonych przez niego badaniach, populację stanowili tymczasowo aresztowani, ukarani i skazani przebywający w Areszcie Śledczym w Olsztynie przy al. M. J. Piłsudskiego, a także ukarani i skazani przebywający w Oddziale Zewnętrznym Aresztu Śledczego w Olsztynie przy ul. Opolskiej. Badania zasadnicze zostały przeprowadzone w terminie od września 2017 roku do marca 2018 roku. Ostatecznie próba badawcza objęła trzystu dziewięćdziesięciu pięciu osadzonych.

Kolejny, czwarty rozdział, omawia analizę i interpretację badań własnych. W tej części przedstawione zostały odpowiedzi respondentów osadzonych w Areszcie Śledczym w Olsztynie na pytania zawarte w kwestionariuszu ankiety. Analiza danych statystycznych umożliwiła najpierw zobrazowanie, w jakim stopniu osadzeni identyfikują się z Kościołem, poprzez ukazanie ich stosunku do wiary oraz determinantów kształtujących postawy religijne. W kolejnym paragrafie przedstawiona została analiza czynników wpływających na rozwój wiary. Składają się na nie: życie sakramentalne (uczestnictwo we Mszy świętej niedzielnej i świątecznej oraz przystępowanie do sakramentu pokuty i pojednania), modlitwa (częstotliwość, a także sposoby: spontaniczna, pacierz, wyuczone formułki, koronka do Miłosierdzia Bożego) oraz kontakty i relacje z rodziną, które – jak konstatuje Autor – w zdecydowanej większości pozytywnie oddziałują na poglądy religijne osadzonych i ich stosunek do wiary, co pozwala na wyciągnięcie wniosku, iż środowisko rodzinne, w którym się wychowali, stanowi fundament ich wiary oraz przyczynę postaw religijnych i moralnych. Ostatni paragraf daje odpowiedź na pytanie, w jakim stopniu duszpasterstwo więzienne kształtuje w osadzonych wartości religijne i moralne oraz jaki ma wpływ na ich codzienne życie w areszcie? Analiza badań ankietowych przeprowadzona przez Doktoranta wykazuje, iż znaczna część respondentów postrzega oddziaływanie duszpasterstwa więziennego jako czynnik pozytywnie kształtujący w nich wartości religijne oraz moralne. Możliwość uczestniczenia w życiu sakramentalnym oraz w inicjowanych przez kapelanów i osoby świeckie formach aktywności religijnej pozwala osadzonym odkryć, pogłębić i umocnić wiarę w Boga. Z badań i relacji osadzonych wynika, że szczególnego znaczenia nabiera ich kontakt z kapelanem, który poprzez udzielanie sakramentów, ale także zwykłą rozmowę i zrozumienie, tworzy relację nie tylko duchową, ale przede wszystkim ludzką i partnerską. Jeżeli natomiast chodzi o wpływ duszpasterstwa na codzienne życie osadzonych, to – jak zauważa Autor – wizja duszpasterstwa więziennego postrzegana jest dwojako. Większa część ankietowanych – dot. grupy, która angażuje się w oddziaływania duszpasterstwa, doświadczając jego pozytywnych skutków w codziennym życiu – odbiera je pozytywnie. Jednakże nie brak i takich, którzy nie korzystając z jego programów, potępiają je, wskazując na jego negatywne działanie.

W piątym rozdziale dysertacji: *Postulaty dotyczące skuteczności posługi duszpasterskiej*, złożonym z trzech paragrafów, Autor zawarł wnioski i postulaty dotyczące skuteczności posługi duszpasterskiej w jednostce penitencjarnej w celu ich przyszłej realizacji. Na podstawie uzyskanych odpowiedzi respondentów zweryfikował najpierw postawione w pracy hipotezy badawcze. Po przeanalizowaniu wszystkich hipotez i zestawieniu ich z wynikami ankiet okazało się, że dziewięć na jedenaście jest prawdziwych. Błędnymi okazały się założenia, iż większość ankietowanych uczestniczy w działaniach duszpasterskich organizowanych przez kapelanów więziennych oraz że tylko nieznaczny procent więźniów uczestniczy w życiu religijnym poza jednostką penitencjarną (na tzw. przepustkach). W kolejnym paragrafie, poświęconym problemom występującym w duszpasterstwie więziennym, Autor zwrócił uwagę na kilka zasadniczych kwestii:

- w więzieniach jest niewystarczająca ilość posługujących kapelanów,
- osadzeni oczekują częstszych spotkań z kapelanem i rozmów na tematy związane z Bogiem oraz nawiązania z nim głębszych relacji,
- co piąty ankietowany przyznaje się, że nie rozumie w pełni przekazywanych przez kapelana treści religijnych,
- niewielka ilość osób świeckich podejmuje się pracy wspomagającej kapelana więziennego,
- niemal 3/4 osadzonych postrzega duszpasterstwo więzienne jedynie poprzez udzielanie sakramentów (więźniowie są niedoinformowani nt. innych form oddziaływań duszpasterskich),
- podczas spowiedzi osadzeni woleliby mieć więcej przestrzeni na intymną rozmowę, zaś ograniczona swoboda powoduje brak możliwości uzewnętrznienia się, ponadto obawiają się, że informacje przekazane księdzu mogą być później wykorzystywane przez kadrę penitencjarną,
- osadzeni nie mają nawyku związanego ze swobodnym kierowaniem myśli do Boga (blisko 1/3 ankietowanych modli się tylko kilka razy w miesiącu).

W ostatnim paragrafie Doktorant przedstawił propozycje zaangażowania osadzonych w życie religijne podczas izolacji. Wśród nich znalazły się m.in.: współpraca z podmiotami zewnętrznymi zajmującymi się akcjami charytatywnymi na rzecz najbardziej potrzebujących, osadzeni mogliby wykonywać ręcznie przedmioty, które później trafiałyby na aukcje; angażowanie osadzonych do liturgicznej służby ołtarza; wspólne czytanie i rozważanie Biblii wraz z kapelanem.

Dokonując ogólnej oceny struktury pracy należy zauważyć, iż korpus pracy jest klarowny, logiczny i pozwala ująć zagadnienie wpływu religijności na proces resocjalizacji osadzonych w olsztyńskim Areszcie Śledczym integralnie i wszechstronnie.

Na szczególną uwagę zasługuje gruntowne przedstawienie zagadnień omawianych w części teoretycznej, gdzie Autor, w sposób szczegółowy i wyczerpujący oraz z dużą dozą

naukowej wnikliwości, prezentuje badaną problematykę związaną z różnymi aspektami działalności pastoralnej w procesie resocjalizacji osadzonych. Zarówno charakterystyka samego procesu resocjalizacji, jej definicja, programy, cele, zasady, paradygmaty, regulacja prawna oraz zadania kadry penitencjarnej w kontekście skuteczności oddziaływań resocjalizacyjnych, jak również wnikliwe studium dotyczące roli i znaczenia wieloaspektowej działalności pastoralnej w procesie resocjalizacji osób pozbawionych wolości, pozwoliły Doktorantowi przygotować grunt dla analiz empirycznych, a także dla płynących z nich wniosków.

Jednakże czytając sam wstęp, który wydaje się mieć charakter dość lakoniczny, nasuwa się kilka spostrzeżeń. Nie da się nie zauważyć, że jeden z kluczowych terminów użyty przez Autora w temacie dysertacji, a mianowicie przymiotnik „pisteologiczny", nie doczekał się we wstępie ani w dalszej części pracy wyraźnego zdefiniowania. Choć samo słowo użyte w formie przymiotnika pojawia się w całej dysertacji pięć razy (s. 1, 2, 62, 119, 202), to jednak z jakichś powodów jego naukowe wyjaśnienie zostało przez Autora pominięte. Co prawda, zarówno we wstępie, jak i w dalszej części pracy, Doktorant operuje różnymi wyrażeniami, np. „wiara w Boga", „religijność", religijne formy aktywności" (s. 1), „życie wiary" (s. 62), „świadoma wiara" (s. 74), „zasady wiary" (s. 89), „wiara religijna" (s. 92), „wiara i religia" (s. 95), „doświadczenie wiary w Boga", „przeżywanie wiary" (s. 101), które czytelnik może intuicyjnie wiązać z terminem „pisteologiczny", to jednak należy stwierdzić, że jego wyjaśnienie nigdzie nie pojawia się *explicite*. Dziwi to tym bardziej, że wyjaśnienie i doprecyzowanie znaczenia pojęcia „resocjalizacja", równie istotnego dla właściwego rozumienia tematu dysertacji, zajęła Autorowi kilka stron (s. 16-19).

Przyglądając się wnikliwie pozostałym elementom struktury pracy już na pierwszy rzut oka widać pewną dysproporcję w ilości stron, jaką posiadają poszczególnych części pracy. I tak, podczas gdy wstęp i zakończenie składa się z 4-5 stron, to pierwszy rozdział mieści się na 23 stronach, drugi ma już 60 stron, trzeci rozdział 24 strony, czwarty 59, zaś piąty rozdział okazuje się najszczuplejszy, bo zawiera jedynie 14 stron. Można więc się zastanawiać, skąd tak duża rozbieżność?

Ponadto rodzi się wątpliwość, czy poprawnie zatytułowany został pierwszy paragraf pierwszego rozdziału. Pierwszy rozdział dysertacji jest zatytułowany *Charakterystyka procesu resocjalizacji*, natomiast 1 paragraf nosi tytuł *Założenia*, tymczasem paragraf ten treściowo poświęcony jest w całości tylko i wyłącznie wyjaśnieniu terminu „resocjalizacja". Wydaje się, że bardziej precyzyjny tytuł to *Terminologia* (albo *Wyjaśnienie terminu „resocjalizacja"*), jako że zakres znaczeniowy pojęcia *Założenia* jest dużo szerszy.

3. Dobór źródeł i bibliografia

Należy podkreślić fakt, że Autor dysertacji sprawnie, umiejętnie i precyzyjnie skorzystał ze źródeł i literatury przedmiotu. Zarówno źródła, jak i opracowania, zostały dobrane i wykorzystane w sposób rzetelny, wręcz skrupulatny. Doktorant uwzględnia w swojej pracy liczną i zróżnicowaną literaturę, grupując ją według klucza: I. Źródła (Dokumenty Kościoła; Akty prawne; Inne źródła), II. Literatura przedmiotu, III. Literatura pomocnicza.

Z treści prezentowanej przez Doktoranta można wnioskować nie tylko oczytanie w literaturze przedmiotu, ale i pełne pasji zainteresowanie przedstawioną tematyką, co jednoznacznie uwidacznia treść zaprezentowanej rozprawy. Bardzo pozytywnie należy ocenić fakt dotarcia przez Autora pracy do bogatej literatury, jak również jej poprawne zastosowanie.

4. Ocena formalna

Stronę formalną dysertacji należy ocenić wysoko. Praca została napisana zrozumiałym, poprawnym naukowo i stylistycznie, językiem polskim. Krótkie i rzeczowe zdania sprawiają, iż czyta się ją z łatwością, a co ważniejsze, z dużym zainteresowaniem. Już pierwsze strony wskazują, że praca została napisana przez osobę o bardzo dobrej umiejętności posługiwania się językiem polskim, która przez cały przebieg pracy wykazuje ten sam poziom umiejętności stylistycznych i językowych.

Wnikliwa lektura dysertacji ujawnia jednak pewne mankamenty. Przede wszystkim należy zwrócić uwagę, że dwa pierwsze rozdziały w ogóle pozbawione są wprowadzenia. Po zamieszczeniu tytułu rozdziału, tak w pierwszym jak i w drugim rozdziale, Autor od razu przechodzi do referowania pierwszego paragrafu. Inną kwestią, którą należy wykazać, to fakt, że niektóre paragrafy nie posiadają podsumowań: 1.7 *Skuteczność oddziaływań resocjalizacyjnych*; 2.3 *Zaangażowanie świeckich w resocjalizację religijną*. Należy także zwrócić uwagę na pewną nieścisłość dotyczącą numeracji stron. A mianowicie, podczas gdy w treści pracy paragraf 2.3 *Zaangażowanie świeckich w resocjalizację religijną*, rozpoczyna się na stronie 84, to w spisie treści numer strony rozpoczynający niniejszy paragraf to 83.

Mimo zauważonych niedociągnięć, rozwój myśli jest logiczny i uporządkowany. Jasno nakreślone są związki i zależności zachodzące pomiędzy poszczególnymi kwestiami. Czytelnie i poprawnie interpretowane są źródła oraz wyniki przeprowadzonych badań i analiz, dzięki czemu tworzą zwartą całość. To niewątpliwie zasługuje na uznanie i stawia Doktoranta Leszka Mysiewicza w szeregu badaczy, którzy posiadają dobrze opanowany warsztat metodologiczny. Drobne potknięcia stylistyczne, językowe i literowe wydają się być łatwe do wyeliminowania i nie zakłócają pozytywnego obrazu całości dysertacji (np. s. 10, 27, 30, 33, 38, 40, 49, 58, 65, 72, 88, 110, 168, 171, 181, 204).

Reasumując, niniejsza rozprawa może w znacznym stopniu przyczynić się do dalszego poszukiwania nowych form duszpasterstwa penitencjarnego, które jeszcze efektywniej mogą wpływać na skuteczność procesu resocjalizacji osób pozbawionych wolności.

5. Ocena ogólna

Podsumowując mogę stwierdzić, że przedstawiona do recenzji praca w sposób syntetyczny przedstawia podjęty temat badawczy, stanowiąc zarazem ważny wkład w rozwój badań na gruncie analiz nad wpływem wiary w Boga na proces resocjalizacji osób pozbawionych wolności. Rzetelnie analizując źródła i dostępną literaturę, Autor dysertacji niewątpliwie przyczynia się nie tylko do ukazania roli religijności w procesie resocjalizacji osadzonych, ale dzięki przeprowadzonym badaniom oraz dokonaniu krytycznej refleksji, ale wypracowuje także narzędzia pomocne w strategiach duszpasterskich w zakładach karnych.

Doktorant wykazał się konieczną umiejętnością naukowego formułowania własnych przemyśleń (korzystając przy tym poprawnie ze źródeł i rzetelnie dobranej literatury przedmiotu) oraz opanowaniem odpowiedniego warsztatu naukowego. To wszystko sprawia, iż recenzowana praca, mimo wykazanych nielicznych błędów, braków i niedoskonałości spełnia, zarówno od strony merytorycznej jak i formalnej, wymagania stawiane rozprawom doktorskim określone w Ustawie „O stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki" (z dnia 14 marca 2003 r. ze zmianami z dnia 15 lipca 2005 r.). Przedkładam zatem Radzie Wydziału Teologii Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie wniosek o dopuszczenie mgra lic. Leszka Mysiewicza do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Opole, 01.09.2020 r.

Ks. dr hab. Jerzy Kostorz, prof. UO